

Ο Ιερός Ισλαμικός Νόμος στη Θράκη

Ομιλία Γενικού Γραμματέα Θρησκευμάτων Γ.Καλαντζή

**στο Συνέδριο «Η Συνθήκη της Λωζάνης 90 χρόνια μετά: Οι μειονοτικές ρυθμίσεις»,
Κομοτηνή 22/11/2013**

Αξιότιμες κυρίες και κύριοι,

Θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα τους διοργανωτές για την πρόσκλησή τους. Η επιλογή των ομιλητών είναι ενδιαφέρουσα πιστεύω όμως ότι η συζήτησή μας θα ήταν πληρέστερη αν μεταξύ των ομιλητών βρισκόταν και ο επιχώριος Σοφολογιώτατος Μουφτής καθώς είναι ο καταλληλότερος για να μας δώσει την θεολογική και τη νομοκανονική θεώρηση του ζητήματος σύμφωνα με το Ισλάμ.

Η πρώτη ενότητα της εισήγησής μου αφορά ένα απλό ερώτημα: Γιατί η Ελλάδα, μόνη αυτή σε ολόκληρη την Ευρώπη, παραχώρησε ένα τόσο εντυπωσιακό προνόμιο στην μουσουλμανική της μειονότητα το οποίο, μάλιστα, αντίκειται σε βασικά χαρακτηριστικά ενός σύγχρονου κράτους δυτικού τύπου; Γιατί διατήρησε αυτό το προνόμιο ακόμα κι όταν ο Κεμάλ Ατατούρκ εισήγαγε τον ελβετικό αστικό κώδικα στην Τουρκία;

Η διατήρηση του Ιερού Ισλαμικού Νόμου στη Θράκη για τα προσωπικά ζητήματα δεν συνδέεται εξ ανάγκης με τη Συνθήκη της Λωζάνης ούτε είναι θέμα αμοιβαιότητας με την παραχώρηση αντίστοιχων δικαιωμάτων στο Οικουμενικό Πατριαρχείο καθώς η Τουρκία όχι απλώς αποστέρησε κάθε δικαίωμα που θα μπορούσε να θεωρηθεί ως αντίστοιχο, αλλά δεν αναγνωρίζει ούτε καν το θρησκευτικό γάμο ενώ απαγορεύει ακόμα και τη συμμετοχή των Κληρικών στη διοίκηση των ναών.

Η απάντηση βρίσκεται στο 1913 όταν το ελληνικό κράτος βρέθηκε με μια μουσουλμανική μειονότητα που έφτανε το 10% του πληθυσμού του και μάλιστα σε πολλές περιοχές των Νέων Χωρών οι μουσουλμάνοι ήταν η τοπική πλειοψηφία. Η ουσία του προβλήματος που κλήθηκε να αντιμετωπίσει ο Βενιζέλος, ήταν πώς ένα Κράτος του οποίου ο Αρχηγός είναι χριστιανός θα διαχειριστεί μια γηγενή μουσουλμανική κοινότητα.

Το ερώτημα για τον Βενιζέλο ήταν πώς θα ενέπνεε την εμπιστοσύνη και την πίστη των μουσουλμάνων στο νέο κράτος του οποίου η λογική συγκρότησης και η νομοθεσία του ήταν επηρεασμένα και καθορισμένα από την χριστιανική αντίληψη πραγμάτων ενώ ο Βασιλιάς του έπρεπε υποχρεωτικά να είναι Χριστιανός Ορθόδοξος. Σκεφθείτε μάλιστα ότι αυτό το πρόβλημα γινόταν ακόμα πιο πολύπλοκο διότι εκείνη την εποχή ο Οθωμανός Σουλτάνος ήταν ταυτοχρόνως και ο Χαλίφης, δηλαδή ο Αρχηγός όλων των Μουσουλμάνων πέρα από κράτη και σύνορα. Σήμερα δεν υφίσταται Χαλιφεία οπότε το ερώτημα έχει ευκολότερη απάντηση.

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος που αντιλαμβάνονταν πολύ καλά την κατάσταση και ως πρώην Οθωμανός πολίτης ήξερε πολύ καλά τις αδυναμίες και τα λάθη της Αυτοκρατορίας, επιδίωξε να βρει την απάντηση στο όραμα του Ρήγα Βελεστινλή που είχε μιλήσει για ένα

«κράτος χωρίς κανένα ξεχωρισμόν θρησκείας, επειδή όλοι πλάσματα Θεού είναι και τέκνα του πρωτοπλάστου». Ήξερε λοιπόν ποιος είναι ο στόχος του αλλά, σε αντίθεση με τον Κεμάλ Ατατούρκ που πέτυχε και εκείνος να εκσυγχρονίσει και να αλλάξει προς το καλύτερο τη χώρα του, ήθελε να φθάσει εκεί ως ηγέτης ενός δημοκρατικού κράτους και όχι ως δικτάτορας που εφαρμόζει γενοκτονικές πολιτικές εναντίον των μειονοτήτων. Ήθελε να αποδείξει ότι μια χώρα και ένας λαός μπορεί να αλλάξει, μπορεί να γίνει ένα σύγχρονο ευρωπαϊκό κράτος όχι ενάντια στο λαό αλλά με το λαό, για το λαό και από το λαό.

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος όταν το 1897 κάποιος έκλεψε το μοσχάρι ενός μουσουλμάνου της Κρήτης, ασχολήθηκε προσωπικά με την υπόθεση για να βρει τον ένοχο. Όταν, έκπληκτοι χριστιανοί και μουσουλμάνοι τον ρώτησαν γιατί έδειξε προσωπικό ενδιαφέρον για ένα μοσχάρι απάντησε: «...διότι από την ασφάλειαν που θα παράσχωμεν εις τους Μουσουλμάνους συμπολίτες μας θα εξαρτηθή ο ιερός σκοπός του αγώνος μας». Ο ίδιος, στην Β' Συντακτική Συνέλευση των Κρητών (28/10/1906), δήλωσε: «...πώς δύνασθε να ισχυρίζεσθε ότι η έννοια του ελληνισμού ταυτίζεται προς την έννοιαν της ορθοδοξίας; Πώς δεν εννοείται ότι κεφαλαιώδες συμφέρον του ελληνισμού είναι να διακηρύξει ότι η έννοια αυτού είναι τόσον ευρεία και τόσον άσχετος προς τα θρησκευτικά δόγματα, ώστε εις την έννοιαν αυτήν δύναται να χωρήσωσιν όχι μόνον οι πρεσβεύοντες τα του Χριστού δόγματα αλλά και οι πρεσβεύοντες τα δόγματα πάσης άλλης γνωστής ή αγνώστου θρησκείας;». Και αυτά τα είπε κάποιος που είχε υποφέρει, που κινδύνεψε να χάσει τη ζωή του επειδή ήταν και ήθελε να παραμείνει Χριστιανός Ορθόδοξος.

Σ' αυτή την καθοριστική επιλογή είχε δίπλα του και την Εκκλησία. Στις 4 Νοεμβρίου 1912 ο Μελέτιος, τότε Μητροπολίτης Κιτίου και μετέπειτα Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και Οικουμενικός Πατριάρχης, μεταξύ άλλων είπε σε πανυγηρικό λόγο στον Ιερό Ναό του Αγίου Μηνά Θεσσαλονίκης ενώπιον της τότε Βασίλισσας Όλγας και όλων των τοπικών αρχών: «Πάντες δ' οι πολίται της Νέας Ελλάδος είναι αδελφοί προς αλλήλους, καλούμενοι πάντες να ζήσωσι εν ισότητι δικαιωμάτων και καθηκόντων ως ελεύθεροι πολίται ελευθέρου κράτους αδιακρίτως φυλής ή θρησκευήματος».

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος είναι εκείνος που αναβάθμισε τη θέση του Μουφτή παραχωρώντας του και δικαιοδοτικές αρμοδιότητες. Το άρθρο 4 του Ν.147/1914 παραχώρησε στους μουσουλμάνους και τους εβραίους το δικαίωμα να διατηρηθεί σε ισχύ ο «ιερός αυτών νόμος» για θέματα γάμου, διαζυγίων και, γενικότερα, προσωπικού δικαίου.

Η λύση του Ελευθερίου Βενιζέλου ήταν σοφή και λειτουργεί καλά εδώ και 100 χρόνια. Η ευφυέστατη κίνησή του είχε δύο χαρακτηριστικά.

Πρώτον, προχώρησε σε έναν οικειοθελή συμβιβασμό διατηρώντας τον Ιερό Ισλαμικό Νόμο μόνο για τα προσωπικά ζητήματα. Έτσι απέδειξε τον βαθύτατο και ειλικρινή του σεβασμό προς το Ισλάμ, διαφύλαξε την οικογενειακή ηρεμία των Μουσουλμάνων ενώ έκανε σαφές ότι η μετάβαση σε ένα δυτικού τύπου κράτος θα ήταν βαθμιαία και όχι βίαιη.

Δεύτερον, κατάργησε τον θεσμό του Καδή και μετέφερε μόνο τις δικαστικές αρμοδιότητες για τα προσωπικά ζητήματα των μουσουλμάνων στον Μουφτή. Έτσι κατέστησε σαφές ότι η παραχώρηση του προνομίου συνδέεται άρρηκτα με την θρησκεία. Είπε, δηλαδή, στους Μουσουλμάνους ότι ως προς την δημόσια σφαίρα είστε ισότιμοι

πολίτες του Κράτους όπως ακριβώς είναι και όλοι οι άλλοι χωρίς διαχωρισμό θρησκείας, ως προς την ιδιωτική σας σφαίρα όμως, το Ελληνικό Κράτος σας παραχωρεί ένα προνόμιο γιατί σέβεται την θρησκεία σας.

Το Ισλάμ είναι μια θρησκεία που δίνει μεγάλη έμφαση στην Ορθοπραξία γι' αυτό και η κίνηση του Ελευθερίου Βενιζέλου είχε μια λογική που θα μπορούσε να έχει θεολογική τεκμηρίωση. Ποιος θα ήταν καταλληλότερος να ερμηνεύσει και να κατανοήσει καλύτερα το Ιερό Κοράνι για να συμβουλευσει τους πιστούς πώς θα πράξουν ορθά, από τον ίδιο τον Μουφτή; Συνεπώς δεν υπήρχε καλύτερος από το να εκδώσει απόφαση για τον τρόπο εφαρμογής της ορθής πράξης σύμφωνα με την πίστη από εκείνον που μπορούσε να την καταλάβει και να την προσδιορίσει καλύτερα από τον καθένα.

Η ευφυέστατη κίνηση του Ελευθερίου Βενιζέλου αποτελεί έναν θεμέλιο λίθο, αδιαπραγμάτευτο για την Ελληνική Πολιτεία και τότε και τώρα και στο μέλλον. **Για την Ελληνική Πολιτεία δεν υφίσταται ζήτημα μονομερούς κατάργησης των δικαιοδοτικών αρμοδιοτήτων του Μουφτή.**

Βεβαίως, όπως συμβαίνει πάντοτε στη ζωή, τα πράγματα εξελίσσονται και μέσα από την εξέλιξή τους αλλάζουν. Μπορούμε, λοιπόν, να μιλήσουμε για εξέλιξη και αλλαγές στον τρόπο λειτουργίας του Μουφτή με την ιδιότητα του Δικαστή αλλά όχι για αποφασιστικές ρήξεις με τις θεμελιώδεις επιλογές του Ελευθερίου Βενιζέλου. Είμαστε πάντοτε έτοιμοι να συζητήσουμε τέτοιες αλλαγές αν υπάρχουν συγκεκριμένες και σοβαρές προτάσεις.

Η **δεύτερη ενότητα** της εισήγησής μου αφορά το ερώτημα ποιοι θέλουν την κατάργηση της Σαρία. Ας μου επιτρέψετε να τους κατατάξω σε τρεις κυρίως ομάδες, αδικώντας κάποιους εξ ανάγκης. Οι τρεις αυτές ομάδες δεν έχουν τις ίδιες αφετηρίες ούτε ακολουθούν τις ίδιες διαδρομές. Τυχαίνει να ταυτίζονται σ' έναν τελικό στόχο αλλά δεν πρέπει να κάνουμε το σφάλμα να τις ταυτίσουμε μεταξύ τους.

Πρώτη ομάδα είναι εκείνοι, χριστιανοί και μουσουλμάνοι, που διακρίνονται για τις προοδευτικές ιδέες τους ή για την υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Έχουν ευγενή κίνητρα, υψηλά ιδανικά, αρχές, ήθος και αξία. Όσα λένε και υποστηρίζουν πρέπει να τα ακούσουμε με πολλή προσοχή και να τα λάβουμε υπόψη μας ώστε να προσπαθήσουμε να βρούμε τις βέλτιστες λύσεις. Τα δικαιώματα και η θέση της γυναίκας, τους απασχολούν ιδιαίτερα και έχουν απόλυτο δίκιο, διότι, αν θυμάμαι καλά, στην Ελλάδα μόλις το 1982 καταργήθηκαν από το ΠΑΣΟΚ σειρά διακρίσεων εις βάρος των γυναικών ανεξαρτήτως θρησκευάτος. Να θυμίσω ότι μέχρι τότε μια γυναίκα δεν μπορούσε να ταξιδέψει στο εξωτερικό χωρίς την άδεια του συζύγου της.

Οι συγκεκριμένοι συμπολίτες μας ανεξάρτητα από την θρησκευτική τους ταυτότητα έχουν, γενικά, τον δικαιολογημένο φόβο από συγκεκριμένες εμπειρίες του παρελθόντος αλλά και του παρόντος, ότι οι θρησκευτικές ηγεσίες πολλές φορές παίζουν αρνητικό, συντηρητικό ή και οπισθοδρομικό ρόλο. Κάποιες φορές μάλιστα ο ρόλος τους μπορεί να είναι απολύτως καταστροφικός για τη συνοχή μιας κοινωνίας όταν καλούν τους πιστούς τους να μην μιλάνε και να μην έχουν καμία σχέση με τους πιστούς άλλων θρησκειών. Γι' αυτό και έχουν την άποψη ότι η θρησκεία πρέπει να περιορίζεται αυστηρά εντός της

Εκκλησίας, του Τζαμιού ή της Συναγωγής. Ως εκ τούτου η Σαρία είναι γι' αυτούς μια ένδειξη οπισθοδρόμησης, μια απαράδεκτη κατάσταση για ένα σύγχρονο ευρωπαϊκό κράτος.

Μια άλλη ομάδα εκείνων που ζητούν την κατάργηση του Ιερού Ισλαμικού Νόμου, ανήκουν στην ακροδεξιά. Φοβούνται το Ισλάμ και, στην ελληνική περίπτωση, το ταυτίζουν είτε από άγνοια είτε από πρόθεση με την Τουρκία. Είναι οι ίδιοι συμπολίτες μας που επιθυμούν να ζήσουν σε μια χώρα που δεν θα υπάρχει κανείς μουσουλμάνος, κανείς Εβραίος, κανείς κομμουνιστής, κανείς ομοφυλόφιλος, κανείς αριστερός, κανείς χριστιανός εκτός αν είναι Ορθόδοξος και, τελικά, κανείς Ορθόδοξος εκτός αν είναι ακροδεξιός. Το ζήτημα, όμως, δεν είναι τι πιστεύει μια ακραία μειοψηφία που έχει κάθε δικαίωμα να έχει τις απόψεις της αλλά αν η πλειοψηφία θα τους επιτρέψει να επιβάλλουν την δική τους κοσμοαντίληψη. Η ύπαρξη ακροδεξιάς δεν είναι ελληνικό φαινόμενο. Η Ευρώπη είναι πλέον αντιμέτωπη με την άνοδο των ακροδεξιών δυνάμεων που τελικό στόχο έχουν την διάλυσή της. Είναι όμως ενδιαφέρον ότι κοινό σημείο της ακροδεξιάς σε όλη την Ευρώπη δεν είναι πια η δαιμονοποίηση των Εβραίων αλλά η δαιμονοποίηση του Ισλάμ και, φυσικά, η ύπαρξη της Σαρία στα δικά τους μάτια είναι σαν να μπαίνει ο διάβολος στην Εκκλησία.

Τέλος, υπάρχει και μια μικρή ομάδα μουσουλμάνων της Θράκης που αγωνίζεται παρασκηνιακά και δόλια για την κατάργηση του Ιερού Ισλαμικού Νόμου διότι πιστεύουν ότι η κατάργηση της Σαρία είναι απαραίτητη προϋπόθεση για να επιβάλλουν την ανάδειξη του Μουφτή μέσω εκλογών όπως αυτές που γίνονται για τους Βουλευτές ή τους Δημάρχους. Θέλουν δηλαδή να μετατρέψουν τον Μουφτή από θρησκευτικό λειτουργό σε πολιτικό ηγέτη.

Οφείλω επίσης να παρατηρήσω ότι η ύπαρξη της Σαρία στην Θράκη είναι ένα πρόβλημα για την Τουρκία διότι υπενθυμίζει πάντα σε ολόκληρο τον κόσμο ότι η Ελλάδα, ένα κράτος που στο Σύνταγμά του αναγνωρίζει ως επικρατούσα θρησκεία την Ορθοδοξία, παραχωρεί στους μουσουλμάνους της ένα δικαίωμα που μια χώρα όπως η Τουρκία που θέλει να εμφανίζεται ως παγκόσμια προστάτιδα του Ισλάμ, το έχει καταργήσει και τους το αρνείται ακόμα και σήμερα.

Κατά τη γνώμη μου καμία από τις τρεις αυτές ομάδες δεν έχει σοβαρές πιθανότητες να επιτύχει την κατάργηση της Σαρία για διαφορετικούς λόγους η κάθε μια. Ο πιθανότερος δρόμος για την κατάργησή της είναι εκείνος της αδράνειας και του λάθους. Εάν ο τρόπος και η διαδικασία απονομής του Ιερού Ισλαμικού Νόμου παραμείνει όπως είναι σήμερα και αυτό συνδυασθεί με μια λανθασμένη απόφαση με διεθνείς συνέπειες για την εικόνα της Ελλάδας, τότε οι εξελίξεις μπορεί να είναι ραγδαίες και, τελικά, εξόχως προβληματικές.

Όμως, εάν πρόκειται να υπάρξει αλλαγή αυτή θα ξεκινήσει από τους μουσουλμάνους και τις μουσουλμάνες της Θράκης, θα αποκτήσει μορφή πρότασης ή προτάσεων από τους μουσουλμάνους και τις μουσουλμάνες της Θράκης και μετά θα γίνει αντικείμενο συζήτησης με την Ελληνική Πολιτεία. Θα ήθελα, ειλικρινά, να ακούσω προτάσεις από τους μάχιμους μουσουλμάνους δικηγόρους της περιοχής οι οποίοι έχουν σπουδάσει σε ελληνικά ή ευρωπαϊκά ή αμερικανικά πανεπιστήμια γιατί αυτοί καταλαβαίνουν άριστα την ευρωπαϊκή αντίληψη πραγμάτων ενώ συγχρόνως γνωρίζουν το Ισλάμ και έχουν την εμπειρία εφαρμογής του Ιερού Ισλαμικού Νόμου.

Ειδικά στο ζήτημα της κατάργησης της Σαρία είναι απαραίτητο να θυμόμαστε εμείς που θέλουμε να αλλάξουμε την κοινωνία, ότι οι κοινωνίες αποδέχονται τέτοιες μείζονες αλλαγές μόνο όταν οι ίδιες είναι έτοιμες. **Ποτέ καμία ελληνική κυβέρνηση δεν πρόκειται να καταργήσει τη Σαρία αν η μουσουλμανική μειονότητα δεν το ζητήσει η ίδια.**

Το θεμελιώδες ερώτημα και σ' αυτό το ζήτημα, όπως και σε πολλά άλλα, είναι αν μπορούμε να αλλάξουμε κάτι κάνοντας ένα ή και περισσότερα βήματα προς τα μπρος χωρίς να κόψουμε τις ρίζες μας, χωρίς να χάσουμε την ταυτότητά μας. Πιστεύω ότι μπορούμε.

Υπάρχει όμως και άλλο ένα θεμελιώδες ερώτημα το οποίο απασχολεί, δίκαια, πολλούς συμπολίτες μας τόσο από τη Θράκη όσο και από άλλες περιοχές της χώρας. Θεωρώντας ότι ο Ιερός Ισλαμικός Νόμος αποτελεί μια μεσαιωνική, οπισθοδρομική δικαϊκή σφαίρα η οποία είναι θεμελιωδώς αντίθετη με τα ανθρώπινα δικαιώματα, είναι βέβαιοι ότι η διατήρηση της Σαρία στη Θράκη αποτελεί αιτία αλλά και τρόπο για να κρατιέται η μειονότητα απομονωμένη, μακριά από τις σύγχρονες εξελίξεις και, συνεπώς, φτωχή και περιθωριοποιημένη.

Δεν είμαι νομοκανονολόγος του Ισλάμ για να μπορώ να μιλήσω γι' αυτά τα θέματα. Είμαι όμως βέβαιος ότι, όπως ισχύει και στον Χριστιανισμό, οι δρόμοι για να κατανοήσεις τα Ιερά Κείμενα είναι πολλοί και διαφορετικοί, προσφέροντας έτσι τη δυνατότητα να συμβαδίσεις με τον αναλλοίωτο λόγο του Θεού χωρίς όμως να προαπαιτείς ότι η κοινωνία δεν θα αλλάξει σε τίποτα. Συνεπώς ο τρόπος εφαρμογής της Σαρία που ήδη είναι πολύ διαφορετικός στην Θράκη απ' ό,τι σε άλλες χώρες, μπορεί να αλλάξει, μπορεί να συμβαδίσει με τη ζωή χωρίς να προδώσει τον αναλλοίωτο λόγο του Θεού όπως έχει γραφεί στο Ιερό Κοράνι.

Σε κάθε περίπτωση, όμως, ας μην ταυτίζουμε το Ισλάμ με την αμάθεια, την φτώχεια και τον φανατισμό γιατί κάτι τέτοιο είναι ψέμα και συκοφαντία. Υπήρξε εποχή που ο ισλαμικός κόσμος υπό την ηγεσία των Αράβων ήταν πιο προοδευτικός, πιο ανοιχτός, πιο πολιτισμένος στην καθημερινότητά του απ' ό,τι οι Ευρωπαίοι.

Η αιτία που η μειονότητα δεν είναι ενταγμένη ισότιμα στην ελληνική κοινωνία, δεν είναι ούτε η Σαρία ούτε, πολύ περισσότερο, το Ισλάμ. Η βασική αιτία είναι η έλλειψη γνώσης της ελληνικής γλώσσας. Το γλωσσικό τείχος είναι αξεπέραστο και είναι η μητέρα όλων των κακών. Εκείνοι λοιπόν που πραγματικά ενδιαφέρονται για τα ανθρώπινα δικαιώματα της μουσουλμανικής μειονότητας και την δυνατότητά τους να είναι ισότιμοι πολίτες αυτού του κράτους, ας στρέψουν το βλέμμα τους στην εκπαίδευση. Παρατηρώ πολλές φορές ότι ακριβώς διάφοροι συμπολίτες μας που είναι ειλικρινείς υπερασπιστές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν αντιλαμβάνονται καθόλου τα αποτελέσματα από την ύπαρξη αυτού του γλωσσικού τείχους ούτε, βέβαια, την πολιτιστική γενοκτονία των Πομάκων μέσω του μειονοτικού εκπαιδευτικού συστήματος γιατί οι Πομάκοι δεν έχουν φωνή και οργάνωση.

Εκείνοι που διεξάγουν τον ωραίο και καλό αγώνα για τα δικαιώματα εκείνων που δεν έχουν φωνή, ας ασχοληθούν και με εκείνους που πραγματικά δεν έχουν φωνή.

Επιτρέψτε μου, στο **τρίτο και τελευταίο τμήμα της εισήγησής μου** να αναφερθώ στη σύνδεση μεταξύ δικαιοδοτικών αρμοδιοτήτων του Μουφτή και του τρόπου ανάδειξής του.

Υφίσταται μια γενική αρχή στα δυτικά κράτη, θεμελιώδης για την θρησκευτική ελευθερία, η οποία δεν επιτρέπει στο Κράτος να καθορίζει τον τρόπο ανάδειξης της θρησκευτικής ηγεσίας μιας θρησκευτικής κοινότητας. Μπορεί να ελέγξει εάν τηρείται, μπορεί να ελέγξει εάν είναι σύμφωνος με το Σύνταγμα αλλά δεν μπορεί να τον καθορίσει. Ο λόγος που υπάρχει αυτή η αρχή οφείλεται στην ευρωπαϊκή ιστορία η οποία είναι γεμάτη από θρησκευτικούς πολέμους μεταξύ χριστιανών. Καθολικοί και Προτεστάντες σφάζονταν επί αιώνες μεταξύ τους ενώ οι Καθολικοί ήταν εκείνοι που διέλυσαν πρώτοι την Βυζαντινή Αυτοκρατορία κατασφάζοντας τους Ορθόδοξους Χριστιανούς. Ο μόνος τρόπος, λοιπόν, που βρήκαν για να σταματήσουν οι θρησκευτικοί πόλεμοι ήταν η απόλυτη θρησκευτική ουδετερότητα του Κράτους η οποία μάλιστα ήταν σύμφωνη και με την ρήση του Ιησού «Τα του Καίσαρος τω Καίσαρι, τα του Θεού τω Θεώ».

Στο Ισλάμ όμως η σχέση κοσμικής και θρησκευτικής εξουσίας έχει διαφορετική αφετηρία, διαφορετική θεολογική θεμελίωση και διαφορετικές διαδρομές. Γι' αυτό και, ανεξάρτητα από τις δικαιοδοτικές αρμοδιότητες του Μουφτή, σε κανένα ισλαμικό κράτος, συμπεριλαμβανομένης της Τουρκίας, δεν εκλέγεται ο Μουφτής. Τίθεται όμως το ζήτημα, αν είναι δυνατόν ένας μη μουσουλμάνος κοσμικός ηγέτης να έχει το δικαίωμα διορισμού του Μουφτή. Νομίζω ότι υπάρχει η θεολογική αντίληψη που υποστηρίζει ότι αν ο μη μουσουλμάνος κοσμικός ηγέτης εγγυάται την προστασία των μουσουλμάνων, επιτρέπει τη λειτουργία Τζαμιών και, κυρίως, την προσευχή της Παρασκευής, τότε έχει δικαίωμα να διορίσει τον Μουφτή.

Πέραν όμως της θεολογικής θεμελίωσης από πλευράς του Ισλάμ, για μας, ως ένα σύγχρονο ευρωπαϊκό κράτος που σέβεται τα ανθρώπινα δικαιώματα, παραμένει το ερώτημα αν η κοσμική εξουσία –ανεξαρτήτως θρησκεύματος- μπορεί να διορίζει θρησκευτικούς λειτουργούς –ανεξαρτήτως θρησκεύματος. Και η απάντησή μας είναι σαφής. Όχι. Η θρησκευτική ελευθερία δεν μας το επιτρέπει.

Η θρησκευτική κοινότητα θα πρέπει μόνη της να υποδείξει τον τρόπο ανάδειξης των θρησκευτικών της λειτουργών και κυρίως της θρησκευτικής της ηγεσίας, ο οποίος οφείλει να είναι συγκεκριμένος, ορισμένος και εδραιωμένος στο δόγμα της συγκεκριμένης θρησκευτικής κοινότητας αλλά και να σέβεται το Σύνταγμα και τους νόμους του Κράτους.

Ένας Μουφτής, και μόνο υπό την προϋπόθεση της κατάργησης της Σαρία, εάν εφαρμοστεί η ευρωπαϊκή αντίληψη για την θρησκευτική ελευθερία και τα ανθρώπινα δικαιώματα, θα μπορούσε και να εκλέγεται αν αυτό αποτελεί επιθυμία της θρησκευτικής κοινότητας. Σ' αυτή την περίπτωση προκύπτουν τα ακόλουθα θεμελιώδη ζητήματα: α) ποιο είναι το εκλεκτορικό σώμα, β) ποια είναι η διαδικασία εκλογής και γ) αν υπάρχει και ποια είναι η διάρκεια κατοχής της θέσης.

Ας δούμε αυτά τα ερωτήματα σε σχέση με την εμπειρία από τις διαδικασίες μέσω των οποίων προέκυψαν εκείνοι που ισχυρίζονται ότι είναι εκλεγμένοι Μουφτήδες από το λαό. Είναι βέβαια προφανές ότι ολόκληρη η φιλολογία περί εκλεγμένων Μουφτήδων

στοχεύει κυρίως στο δυτικό ακροατήριο της Ευρώπης και των ΗΠΑ για το οποίο είναι εντελώς αδιανόητο να διορίζονται οι θρησκευτικοί ηγέτες μιας κοινότητας από οποιονδήποτε άλλον πλην από την ίδια την θρησκευτική κοινότητα. Έτσι, εφηύραν τους δήθεν εκλεγμένους μουφτήδες που είναι οι εκλεκτοί της θρησκευτικής κοινότητας, για να τους αντιπαρατάξουν στους, κατά την άποψή τους, διορισμένους Μουφτήδες που είναι οι εκλεκτοί του Κράτους, ώστε το δυτικό –κυρίως χριστιανικό- ακροατήριο να σπεύσει να καταδικάσει την Ελλάδα.

Η Ελλάδα είναι μια ελεύθερη χώρα στην οποία η ελευθερία του λόγου και η ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης είναι θεμελιώδεις αξίες. Γι' αυτό και οι συγκεκριμένοι συμπολίτες μας που νομίζουν ότι είναι Μουφτήδες έχουν το δικαίωμα να δηλώνουν ότι θέλουν για τον εαυτό τους όπως έχουν το δικαίωμα να τους ακολουθούν όσοι το επιθυμούν. Όμως δεν είναι πραγματικοί Μουφτήδες γιατί οι πραγματικοί Μουφτήδες έχουν το δικαίωμα να εφαρμόζουν τον Ιερό Ισλαμικό Νόμο. Οι αυτοαποκαλούμενοι Μουφτήδες ούτε έχουν αυτό το δικαίωμα, ούτε θα το αποκτήσουν ποτέ.

Όπως γνωρίζουν και οι ίδιοι, ακόμα και αν η Ελλάδα αποδεχθεί ότι υφίσταται «μουφτειακό πρόβλημα», όπως ισχυρίζονται ορισμένοι ότι υπάρχει, η όποια λύση του θα περιλαμβάνει οπωσδήποτε την δική τους επιστροφή στα σπίτια τους και στο επάγγελμά τους. Ο λόγος είναι ότι αυτό που επέλεξαν να συμβολίσουν οι συγκεκριμένοι συμπολίτες μας και ο δρόμος που επέλεξαν να κινηθούν –όπως όταν αποκαλούσαν τους χριστιανούς γείτονές τους «γκιαούρηδες»- δεν τους επιτρέπει να αποτελέσουν μέρος της λύσης γιατί ήταν και θα είναι πάντα μέρος του προβλήματος.

Με λίγα λόγια, τα συγκεκριμένα πρόσωπα που φοράνε σαρίκι για να κρύψουν το καπέλο, όπως θα έλεγε και ο Μουσταφά Σαμπρή, δεν πρόκειται να αναγνωριστούν ποτέ από το ελληνικό κράτος με οποιαδήποτε ιδιότητα άλλη πλην του Έλληνα πολίτη την οποία κατέχουν από την γέννησή τους. Και η αιτία γι' αυτό είναι αποκλειστικά η δική τους συμπεριφορά. Εκείνοι πέρασαν το ποτάμι κι έκαψαν όλες τις γέφυρες πίσω τους. Και επειδή ξέρουν καλά ότι είναι χαμένοι, κάνουν ότι και η αλεπού που έχασε την ουρά της. Προσπαθούν να πείσουν κι άλλες αλεπούδες να κόψουν μόνες τους τις ουρές τους γιατί, τάχα, η όμορφη αλεπού είναι εκείνη που δεν έχει ουρά.

Αφού λοιπόν εκείνοι αποφάσισαν να παίξουν το παιχνίδι με τους όρους που καταλαβαίνουν τα δυτικά χριστιανικά ακροατήρια, ας μας επιτρέψουν αφού είμαστε Χριστιανοί, να τους εξηγήσουμε τι σημαίνουν εκλογές στη Δύση. Όταν κάποιος μιλά για εκλογή, το πρώτο και κύριο είναι να προσδιορίσει το εκλεκτορικό σώμα γιατί το εκλεκτορικό σώμα είναι εκείνο που θα προσδιορίσει το εύρος και το είδος της νομιμοποίησής του. Το δεύτερο είναι να προσδιορίσει την διαδικασία η οποία ορίζει τις προϋποθέσεις του εκλέγεσθαι και διασφαλίζει την άσκηση του δικαιώματος του εκλέγειν όπως και τη μυστικότητα της ψήφου. Το τρίτο είναι να προσδιορίσει την διάρκεια της θητείας για την οποία εκλέγεται.

Με τα κριτήρια που προανέφερα είναι σαφές ότι οι αυτοαποκαλούμενοι εκλεγμένοι Μουφτήδες δεν είναι εκλεγμένοι από το λαό διότι, πολύ απλά, η διαδικασία που ακολούθησαν δεν έχει καμία σχέση με εκλογές όπως τις αντιλαμβάνονται όλες οι

δυτικές δημοκρατίες. Το εκλεκτορικό σώμα, δηλαδή ποιοι είχαν δικαίωμα ψήφου, δεν ορίστηκε εκ των προτέρων, όπως συμβαίνει σε μια δυτική δημοκρατία αλλά και δεν θεμελιώθηκε ποτέ θεολογικά στο Ισλάμ, όπως θα έπρεπε να γίνει αν ήταν μια θρησκευτική διαδικασία. Ψήφισαν όσοι έτυχαν να βρεθούν σ' ένα συγκεκριμένο τόπο μια συγκεκριμένη μέρα. Διαδικασία υποβολής υποψηφιοτήτων δεν υπήρχε και, φυσικά, η υποψηφιότητα ήταν, ουσιαστικά, μόνο μία. Οι εκλογείς κλήθηκαν απλώς να πουν αν εγκρίνουν τη μοναδική υποψηφιότητα ή όχι και μάλιστα δημόσια. Κανείς δεν είπε ποτέ αν υπάρχει θητεία και ποια θα είναι. Όλα αυτά ταιριάζουν απολύτως στις διαδικασίες εφεύρεσης μιας εκ των υστέρων δήθεν λαϊκής νομιμοποίησης διαφόρων δικτατόρων και πολιτικών ηγετών του τρίτου κόσμου ή κομμουνιστικών καθεστώτων όπως της Βόρειας Κορέας. Όπως μπορείτε να αντιληφθείτε όλοι, η διαδικασία εκλογής χαρακτηρίζει κυρίως αυτόν που εκλέγεται, ειδικά όταν είναι ο μόνος υποψήφιος.

Πιστεύω βαθιά ότι οι μουσουλμάνοι συμπολίτες μας της Θράκης δεν θέλουν να αναδεικνύονται οι θρησκευτικοί τους ηγέτες με έναν τέτοιο τρόπο που υποτιμά, υπονομεύει και διαλύει την μεγάλη αξία και σεβασμό που πρέπει να έχουμε όλοι μας για έναν θρησκευτικό ηγέτη όπως ο Μουφτής.

Υπάρχει ένα σαφέστατο δεδομένο που αποδεικνύει ότι η συζήτηση περί εκλογής Μουφτή είναι απλώς μια πολιτική απάτη στα πλαίσια ενός εθνικιστικού ανταγωνισμού. Εκείνοι που την υποστηρίζουν εδώ και τόσα χρόνια, δεν έχουν διατυπώσει συγκεκριμένη πρόταση για το πώς θέλουν την εκλογή. Είναι προφανές ότι η διαδικασία της δήθεν εκλογής που σας περιέγραψα και ταιριάζει σε δικτάτορες, δεν είναι καν προς συζήτηση.

Μια ενδεχόμενη εκλογή θέτει δεκάδες ερωτήματα τα οποία δεν θέλουν να απαντήσουν αυτοί ακριβώς που μιλούν για «εκλογή» γιατί τότε θα φανεί ότι στην πραγματικότητα δεν έχουν σκεφτεί ποτέ σοβαρά τι σημαίνει η εκλογή Μουφτή. Ο Μουφτής θα εκλέγεται ισοβίως ή για συγκεκριμένη θητεία και ποια θα είναι αυτή; Ποια θα είναι η σχέση του εκλεγμένου Μουφτή με τους Ιμάμηδες; Γιατί να μην ισχύσει η ίδια διαδικασία που θα ισχύσει για το Μουφτή και για τους Ιμάμηδες; Θα ψηφίζουν οι μουσουλμάνες; Αν όχι, με ποιο δικαίωμα θα αποκλειστούν από την εκλογική διαδικασία οι μουσουλμάνες που είναι Θεολόγοι ή διδάσκουν στα κατηχητικά σχολεία του Κορανίου; Εάν η ζωή ενός μουσουλμάνου δεν συνάδει με τις αρχές του Ισλάμ θα έχει δικαίωμα να ψηφίσει για Μουφτή; Είναι δυνατόν να έχει δικαίωμα ψήφου για Μουφτή κάποιος που δεν ξέρει να διαβάζει το Ιερό Κοράνι; Εάν ψηφίζουν όλοι οι μουσουλμάνοι και οι μουσουλμάνες που έχουν δικαίωμα ψήφου σύμφωνα με τον γενικό εκλογικό νόμο, τότε ποια θα είναι η διαφορά του Μουφτή από έναν Βουλευτή; Αν δεν ψηφίζουν όλοι με ποια κριτήρια θα αποκλειστούν αυτοί που θα αποκλειστούν και με ποια κριτήρια θα δοθεί το δικαίωμα ψήφου σε κάποιους; Ποιος θα ελέγχει την τήρηση της διαδικασίας; Ποιος θα έχει το δικαίωμα να ζητήσει την αποπομπή του Μουφτή από τη θέση του;

Τίποτα από όλα αυτά δεν έχει απαντηθεί γιατί τίποτα δεν έχει απασχολήσει σοβαρά εκείνους που μιλούν για «εκλογή Μουφτή». Για να συζητήσει οποιοσδήποτε σοβαρά το θέμα της ανάδειξης του Μουφτή, χρειάζεται να κατατεθεί μια συγκεκριμένη πρόταση από τη μουσουλμανική μειονότητα. Όσο αυτή δεν κατατίθεται, συζήτηση δεν μπορεί να γίνει γιατί δεν υπάρχει αντικείμενο συζήτησης. Πρέπει επίσης, η ίδια η

μειονότητα να σκεφθεί μόνη της εάν επιθυμεί οι θρησκευτικοί της ηγέτες να έχουν την ίδια νομιμοποίηση που έχουν και οι Βουλευτές της, δηλαδή να εκλέγονται από το ίδιο εκλεκτορικό σώμα, γεγονός που σημαίνει ότι θα υπάρξει ταύτιση θρησκευτικής και πολιτικής εξουσίας.

Ως χριστιανός ορθόδοξος μπορώ να τους πω από τη δική μας πείρα, ότι δεν είναι σοφή κίνηση να ταυτίζονται η μήτρα του επισκόπου ή το σαρίκι του μουφτή με το καπέλο του υπουργού ή του Βουλευτή. Εάν μάλιστα ταυτίζονται στο ίδιο πρόσωπο ο θεσμός του Βουλευτή, του Μουφτή και του Δικαστή, δηλαδή της πολιτικής, της θρησκευτικής και της δικαστικής εξουσίας, τότε είναι σαφέστατο ότι πρόκειται για μια τρομακτική συγκέντρωση εξουσίας η οποία θα λειτουργήσει εις βάρος της μειονότητας και θα συνθλίψει τις ζωές των Μουσουλμάνων. Βεβαίως, είναι σαφές ότι μια τέτοια συγκέντρωση εξουσίας δεν θα γίνει ποτέ αποδεκτή από το ελληνικό κράτος.

Αξιότιμες κυρίες και κύριοι, είτε θέλουν ορισμένοι είτε όχι, ο Έβρος δεν είναι μόνο το σύνορο μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας αλλά και μεταξύ Ευρώπης και Τουρκίας. Η Ευρώπη ξεκινά στον Έβρο. Η μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης είναι η μόνη γηγενής μουσουλμανική μειονότητα σε όλη την Ευρώπη με ευρώ και ευρωπαϊκό διαβατήριο. Η Ελλάδα εδώ και πάνω από 100 χρόνια αποδεικνύει ότι στον πολιτισμό και στη χώρα μας υπάρχει θέση για το Ισλάμ και μάλιστα μια θέση που κανένα άλλο δυτικό κράτος δεν τόλμησε να παραχωρήσει.

Ακούω κάποιους να μιλούν για αμοιβαιότητα με βάση τη Συνθήκη της Λωζάνης. Η αμοιβαιότητα, όπως παρατήρησε ο Λόρδος Κέρζον, εκπρόσωπος της Αγγλίας στις διαπραγματεύσεις της Λωζάνης, «κόβει και από τις δύο πλευρές». Αυτοί που μιλούν για αμοιβαιότητα πρέπει να αισθάνονται πολύ χαρούμενοι και τυχεροί που η Ελλάδα δεν εφάρμοσε την αμοιβαιότητα το 1955, το 1963, το 1964 και το 1974. Θα πρέπει να θυμούνται ότι δεν το κάναμε όχι από αδυναμία αλλά από επιλογή. Θα πρέπει, επίσης, να θυμούνται ότι στη λογική της αμοιβαιότητας η Ελλάδα θα πρέπει να καταργήσει αύριο το πρωί την Σαρία. Μήπως, τελικά, αυτό είναι που θέλουν;

Θα ήταν χρήσιμο, επίσης, να διαβάσουν τα Πρακτικά της Συνθήκης της Λωζάνης γιατί τα πρακτικά, γενικά, χρησιμεύουν πολύ για την ερμηνεία των όρων των Συνθηκών. Σ' αυτά τα Πρακτικά είναι σαφέστατα καταγεγραμμένη η θέση της Τουρκίας για το θέμα της αμοιβαιότητας ως προς τον αριθμό των δύο πληθυσμών. Η Τουρκία επέβαλε την λογική ότι οι δύο πληθυσμοί που εξαιρέθηκαν από την Ανταλλαγή, δηλαδή οι Έλληνες της Πόλης και οι μουσουλμάνοι της Θράκης, θα πρέπει να είναι αριθμητικά ισοδύναμοι. Γι' αυτό και έδωσε παράνομα ήδη από το 1923 και αντίθετα με τις προβλέψεις της Συνθήκης, πολλούς Έλληνες της Κωνσταντινούπολης ενώ προχώρησε σε χιλιάδες παράνομες κατασχέσεις της ακίνητης και της κινητής περιουσίας των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης. Σήμερα στην Πόλη έχουν απομείνει 2.000 Ρωμιοί. Στη Θράκη κατοικούν 120.000 Μουσουλμάνοι. Θυμίζω ξανά όσα είπαν οι Άγγλοι το 1923: η αμοιβαιότητα κόβει από δυο πλευρές.

Ορισμένοι μιλούν για αμοιβαιότητα εξισώνοντας τους Μουφτήδες με το Οικουμενικό Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης. Οι Μουφτήδες είναι τοπικοί θρησκευτικοί ηγέτες, αντίστοιχοι των Μητροπολιτών. Τα όρια της δικαιοδοσίας τους τελειώνουν στα σύνορα των νομών τους. Ο Οικουμενικός Πατριάρχης είναι ο θρησκευτικός

και πνευματικός ηγέτης της δεύτερης μεγαλύτερης χριστιανικής Εκκλησίας στον κόσμο. 300 εκατομμύρια Ορθόδοξοι Χριστιανοί έχουν στραμμένα τα βλέμματά τους στον Οικουμενικό Πατριάρχη. Δεν είναι πια ελληνοτουρκικό πρόβλημα το τι κάνει η Τουρκία με το Οικουμενικό Πατριαρχείο γιατί χάρη στις τουρκικές πολιτικές εθνοκάθαρσης δεν έχουν μείνει Έλληνες στην Τουρκία. Είναι πλέον ένα πρόβλημα της Τουρκίας με την Χριστιανική Οικουμένη γιατί και ο Πάπας αλλά και η Αγγλικανική Εκκλησία και οι Προτεστάντες αναγνωρίζουν στον Οικουμενικό Πατριάρχη έναν αδελφό.

Επιτρέψτε μου να πω κάτι ακόμα. Ας θυμούνται όλοι, πριν κάνουν εύκολες δηλώσεις για εσωτερικούς πολιτικούς λόγους, ότι 2,2 δισεκατομμύρια Χριστιανοί έχουν στραμμένα τα βλέμματά τους στην Αγία Σοφία. Τη μέρα που ο Μουεζίνης θα καλέσει για προσευχή στον ιερό τόπο που χτίστηκε ως η μεγαλύτερη Εκκλησία όλης της χριστιανοσύνης –γιατί όταν χτίστηκε δεν υπήρχαν ορθόδοξοι, καθολικοί και προτεστάντες καθώς ήταν όλοι μέλη της ίδιας Εκκλησίας-, η Τουρκία θα έχει κάνει ένα θανάσιμο σφάλμα προσβάλλοντας τους Χριστιανούς όλης της Οικουμένης.

Οφείλω να διευκρινίσω ότι ανήκω σ' εκείνους που πιστεύουν βαθιά ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα δεν είναι θέμα αμοιβαιότητας. Τα ανθρώπινα δικαιώματα λέγονται ανθρώπινα γιατί θεμελιώνονται στο γεγονός ότι κάποιος είναι άνθρωπος. Η ιδιότητα αυτή, λοιπόν, αρκεί.

Ως Έλληνας Χριστιανός Ορθόδοξος είμαι υπερήφανος για το γεγονός ότι η Ελλάδα δεν έκανε στους πολίτες της μουσουλμανικού θρησκευματος όσα έκανε η Τουρκία στους δικούς της πολίτες Ελληνικής εθνικής καταγωγής. Το γεγονός αυτό χαρακτηρίζει και τις δύο χώρες ενώ ήταν και είναι μια απόδειξη ότι η Ελλάδα πιστεύει ότι οι Μουσουλμάνοι της Θράκης είναι αναπόσπαστο τμήμα του ελληνικού έθνους και ένας πραγματικός πλούτος για την περιοχή και την χώρα γενικότερα.

Την ίδια στιγμή, όμως, οφείλω να πω ότι ντρέπομαι για τις μπάρες, ντρέπομαι για κάθε αντισυνταγματικό μέτρο καταπίεσης που λήφθηκε εναντίον των μουσουλμάνων αδελφών μας στη Θράκη, ντρέπομαι για κάθε πράξη μας που τους πλήγωσε. Αισθάνομαι ιδιαίτερο θαυμασμό απέναντι στους μουσουλμάνους αδελφούς μας που παρά αυτές τις αρνητικές εμπειρίες, παρέμειναν πιστοί στην κοινή μας πατρίδα γιατί αυτή γνώρισαν ως μοναδική τους πατρίδα. Αυτοί οι μουσουλμάνοι αδελφοί μας είχαν και έχουν τη δύναμη όχι να ξεχάσουν αλλά να συγχωρέσουν. Ως Ορθόδοξος Χριστιανός διδάχθηκα ότι η συγχώρεση και η μετάνοια είναι μέγιστη αρετή, είναι ο δρόμος που ο Θεός επιθυμεί για τους ανθρώπους. Γι' αυτό και αισθάνομαι ότι έχουμε ένα ιδιαίτερο καθήκον απέναντι σ' αυτούς τους μουσουλμάνους αδελφούς μας να πράξουμε ότι μπορούμε ώστε να δικαιώσουμε την πίστη τους σ' αυτή την πατρίδα. Να δικαιώσουμε την πίστη τους ότι μπορούμε να ζούμε μαζί, αδελφωμένοι, σ' αυτά τα ευλογημένα χώματα χωρίς να ξεχωρίζει ο ένας από τον άλλο. Διαφορετικοί αλλά ίσοι.

Επιθυμώ να κλείσω αυτή την εισήγηση με μια τελευταία παρατήρηση. Η Ελλάδα και η Τουρκία είναι γείτονες. Ζούμε μαζί και θα ζήσουμε μαζί. Ας το πάρουμε απόφαση, ότι μεγαλύτερη ευλογία από τον καλό γείτονα δεν υπάρχει. Κι αφού δεν μπορούμε να αλλάξουμε γείτονα ούτε εμείς ούτε η Τουρκία, ας αλλάξουμε εμάς τους ίδιους για να γίνουμε καλύτεροι ώστε να ζήσουμε καλύτερα.